

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Методичні вказівки
до підготовки до атестаційного (державного кваліфікаційного) іспиту
для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
галузі знань 07 – Управління та адміністрування
спеціальності 072 – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий
ринок

Затверджено
на засіданні кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Протокол № 19
від «30» жовтня 2023 р.

Фінанси, банківська справа та страхування. Методичні вказівки до підготовки до атестаційного (державного кваліфікаційного) іспиту з фаху для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» галузі знань 07 – Управління та адміністрування спеціальності 072 – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок / Укл.: Дубина М.В., Панченко О.І., Садчикова І.В., Шпомер Т.О. – Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2023. – 34 с.

Укладачі: **Дубина Максим Вікторович**, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, доктор економічних наук, професор
Панченко Олена Іванівна, кандидат економічних наук, доцент
Садчикова Ірина Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент
Шпомер Тетяна Олександрівна, кандидат економічних наук, старший викладач

Відповідальний за випуск **Дубина М.В.**, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, доктор економічних наук, професор

Рецензент **Дерій Ж.В.**, завідувачка кафедри економіки, обліку і оподаткування, доктор економічних наук, професор

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1 ПІДГОТОВКА ДО АТЕСТАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСНОГО ІСПИТУ З ФАХУ	5
1.1 Загальні вимоги до організації атестаційного комплексного іспиту з фаху	5
1.2 Порядок формування екзаменаційної комісії з атестації ЗВО	5
1.3 Організація і порядок роботи екзаменаційної комісії з атестації ЗВО	6
2 ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ АТЕСТАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСНОГО ІСПИТУ З ФАХУ	9
2.1 Підготовка та характер екзаменаційних білетів	9
2.2 Поради з підготовки відповідей на питання екзаменаційного білету	9
2.3 Форма проведення атестаційного комплексного іспиту з фаху	9
2.4 Критерії та методика оцінки результатів атестаційного комплексного іспиту з фаху	10
3 МЕТОДИЧНА БАЗА ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО АТЕСТАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСНОГО ІСПИТУ З ФАХУ	12
3.1 Банківська система	12
3.2 Бюджетна система	14
3.3 Інвестування	16
3.4 Фінанси підприємств	19
3.5 Фінансовий аналіз	24
3.6 Страхування	29
Додаток А – Приклад екзаменаційного білету	34

ВСТУП

Відповідно до Стандарту вищої освіти у Національному університеті «Чернігівська політехніка» атестація здобувачів кваліфікації бакалавра фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку здійснюється у формі атестаційного екзамену.

Атестаційний екзамен за спеціальністю перевіряє досягнення результатів навчання, визначених Стандартом вищої освіти та освітньої програмою «Фінанси, банківська справа та страхування».

Атестація здобувачів вищої освіти здійснюється після завершення ними теоретичної та практичної частини навчання за освітнім ступенем «бакалавр» з метою встановлення фактичної відповідності рівня освітньої та кваліфікаційної підготовки випускника вимогам освітньо-професійної програми спеціальності 072 – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок. До складання атестаційного комплексного іспиту з фаху, що проводиться на відкритому засіданні Екзаменаційної комісії, допускають здобувачі вищої освіти, які виконали навчальний план.

Атестаційний комплексний іспит з фаху проводиться як комплексна перевірка знань здобувачів вищої освіти з таких навчальних дисциплін: «Банківська система», «Бюджетна система», «Інвестування», «Фінанси підприємств», «Фінансовий аналіз», «Страхування».

Зміст комплексних кваліфікаційних завдань, що виносяться на атестаційний комплексний іспит з фаху, орієнтується на діагностику рівня опанування бакалавром професійних компетентностей, що визначені у Стандарті вищої освіти, а також засобах діагностики якості вищої освіти. Відповідно до Стандарту вищої освіти та освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня галузі знань 07 – «Управління і адміністрування» спеціальності 072 – «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», атестаційний комплексний іспит з фаху проводиться в письмовій формі.

Атестаційний комплексний іспит з фаху повинен визначати рівень засвоєння здобувачами вищої освіти матеріалів наведених вище дисциплін, вміння самостійно аналізувати ситуації на підприємствах, установах, організаціях, активно використовувати набуті знання у своїй професійній та суспільній діяльності.

Атестаційний комплексний іспит з фаху є продовженням навчально-виховного процесу, складовою частиною завершального етапу підготовки бакалаврів за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок.

1 ПІДГОТОВКА ДО АТЕСТАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСНОГО ІСПИТУ З ФАХУ

1.1 Загальні вимоги до організації атестаційного комплексного іспиту з фаху

Атестаційний іспит – це підсумковий контроль результатів навчання здобувача вищої освіти, які він повинен продемонструвати для підтвердження набуття ним компетентностей, визначених стандартом вищої освіти та освітньою програмою.

Практично-орієнтований іспит оцінює відповідність компетентності ЗВО вимогам, визначеним Стандартом та освітньою програмою, і проводиться екзаменаційною комісією Університету.

Строк повноважень екзаменаційних комісій становить один календарний рік.

Завданнями екзаменаційних комісій є:

- комплексна перевірка й оцінювання сукупності знань, умінь, навичок та компетентностей, набутих ЗВО у процесі навчання за певною освітньою програмою у вигляді приймання атестаційного комплексного іспиту з фаху;
- прийняття рішення про присудження ЗВО відповідного ступеню вищої освіти, присвоєння відповідної кваліфікації, видачу диплома (в т.ч. диплома з відзнакою з урахуванням рекомендації випускової кафедри);
- розробка пропозицій щодо подальшого підвищення якості підготовки фахівців.

1.2 Порядок формування екзаменаційної комісії з атестації ЗВО

Екзаменаційна комісія створюється щороку у складі голови та членів екзаменаційної комісії.

Голова екзаменаційної комісії, персональний склад членів екзаменаційної комісії з атестації ЗВО та секретар екзаменаційної комісії за поданням завідувача кафедри затверджується наказом ректора Університету не пізніше ніж за місяць до початку її роботи. Кількість членів екзаменаційної комісії становить не більше трьох осіб.

Головою екзаменаційної комісії призначається фахівець з вищою освітою у відповідній галузі або провідний науковець відповідного напрямку наукової діяльності, який надав навчальному відділу письмову згоду (заяву) на ім'я ректора Університету та необхідні документи.

Головою екзаменаційної комісії може призначатись науково-педагогічний працівник з спеціальності 072 – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок, який не є працівником Університету. Одна й та сама особа може бути головою комісії не більше трьох років поспіль.

Голова екзаменаційної комісії зобов'язаний:

- ознайомити всіх членів комісії з їх правами та обов'язками;

- довести до членів комісії основні завдання та вимоги щодо проведення атестації ЗВО, критерії оцінювання якості освітньо-професійної підготовки ЗВО, розклад роботи комісії, особливості організації та проведення атестації;
- забезпечити роботу комісії відповідно до затвердженого розкладу;
- обов'язково бути присутнім на проведенні атестаційного комплексного іспиту з фаху, на засіданнях комісії під час обговорення результатів атестації, під час виставлення оцінок, вирішення питань про присудження освітнього ступеню та присвоєння відповідної освітньої кваліфікації, прийняття рішення про видачу дипломів або відмову в їх видачі;
- розглядати звернення ЗВО з питань складання атестаційного комплексного іспиту з фаху та приймати відповідні рішення;
- контролювати роботу секретаря екзаменаційної комісії щодо якості підготовки необхідних документів атестації;
- складати звіт про результати роботи екзаменаційної комісії та після обговорення його на заключному засіданні подати до навчального відділу.

До складу екзаменаційної комісії з атестації ЗВО можуть входити:

- ректор Університету або проректор;
- директор навчально-наукового інституту;
- завідувач випускової кафедри, професори, доценти та інші науково-педагогічні працівники кафедр, наукові співробітники;
- фахівці з відповідних видів економічної та виробничої діяльності, представники галузевих об'єднань роботодавців, працівники науково-дослідницьких інститутів, інших вищих навчальних закладів.

Секретар екзаменаційної комісії забезпечує правильне і своєчасне оформлення документів і не є членом екзаменаційної комісії.

До початку роботи екзаменаційної комісії секретар повинен:

- роздрукувати бланки протоколів засідання комісії;
- отримати в деканаті (директораті) супровідні документи, що необхідні для забезпечення якісної та кваліфікованої роботи екзаменаційної комісії, а саме інформацію про розподіл оцінок за весь період навчання за національною шкалою, %.

Під час роботи екзаменаційної комісії секретар доводить до відома голови і членів комісії інформацію, що стосується її роботи та веде протоколи засідань комісії. Після засідання екзаменаційної комісії секретар комісії заповнює атестаційну відомість в електронному вигляді в АСУ ВНЗ на підставі протоколу екзаменаційної комісії; передає до архіву Університету оформлені протоколи з додатками (за необхідністю). Додатки до протоколів (з додатковими питаннями) оформлюються у визначеній кафедрою формі.

1.3 Організація і порядок роботи екзаменаційної комісії з атестації ЗВО

Розклад роботи кожної екзаменаційної комісії готується випусковою кафедрою, погоджується з директором ННІ та головою екзаменаційної комісії,

затверджується ректором Університету та подається до навчального відділу, не пізніше ніж за місяць до початку проведення атестації.

Засідання екзаменаційної комісії проводиться відповідно до графіку навчального процесу згідно з затвердженим розкладом.

В окремих випадках (у зв'язку з карантинном, воєнним станом тощо) екзаменаційна комісія може проводити атестаційний іспит у дистанційній формі (у синхронному режимі) із забезпеченням автентифікації здобувачів вищої освіти.

Не пізніше ніж за один день до початку роботи екзаменаційної комісії відповідальним працівником дирекції ННІ до комісії подаються:

- наказ (витяг з наказу) ректора Університету про затвердження персонального складу екзаменаційної комісії зі спеціальності;
- розклад роботи екзаменаційної комісії;
- завдання до атестації у формі іспиту (екзаменаційні білети, комплексні атестаційні завдання тощо), розроблені випусковою кафедрою відповідно до освітньо-професійної програми.

При складанні атестаційного комплексного іспиту з фаху до екзаменаційної комісії додатково подаються:

- робочі навчальні програми з дисциплін, які включені до іспиту;
- критерії оцінювання письмових відповідей здобувачів вищої освіти;
- комплект екзаменаційних білетів.

Екзаменаційні білети подаються голові екзаменаційної комісії.

Процедура атестації (складання атестаційного комплексного іспиту з фаху) проводиться на відкритому засіданні екзаменаційної комісії за участю не менше половини її складу за обов'язкової присутності голови комісії.

Секретар екзаменаційної комісії готує бланк протоколу засідання екзаменаційної комісії. У протоколі відображаються: розподіл оцінок за весь період навчання, оцінка, отримана здобувачем вищої освіти під час атестації, рішення екзаменаційної комісії про присвоєння йому відповідної освітньої кваліфікації, а також інформація про видачу диплома звичайного зразка або з відзнакою. Протокол підписують голова та члени екзаменаційної комісії, що брали участь у засіданні. Помилки та виправлення у протоколах не допускаються. Після проведення атестації секретар екзаменаційної комісії передає протоколи до архіву Університету.

Рішення екзаменаційної комісії про оцінку результатів складання атестаційного комплексного іспиту з фаху, а також про видачу ЗВО дипломів (звичайного зразка або з відзнакою) про закінчення Університету, присудження певного ступеня вищої освіти та присвоєння певної освітньої кваліфікації приймається на закритому засіданні екзаменаційної комісії відкритим голосуванням звичайною більшістю голосів членів комісії, які брали участь в її засіданні. При однаковій кількості голосів голова екзаменаційної комісії має вирішальний голос. Оцінки виставляє кожен член комісії, а голова підсумовує їх результати по кожному здобувачу вищої освіти. За теоретичну і практичну частини атестаційного іспиту виставляється одна

оцінка. Оцінювання результатів атестації здобувачів здійснюється у порядку, передбаченому прийнятою в Університеті системою контролю знань: за національною 4-бальною шкалою (відмінно, добре, задовільно, незадовільно), за 100-бальною шкалою (90-100 балів – відмінно – відмінне виконання з незначними помилками; 82-89 балів – добре – вище середніх стандартів, але з деякими помилками; 75-81 балів – добре – в цілому змістовна робота зі значними помилками; 66-74 – задовільно – чітко, але зі значними недоліками; 60-65 балів – задовільно – виконання відповідає мінімальним критеріям; менше 60 балів - незадовільно) та за шкалою ECTS.

Якщо відповідь здобувача на атестаційному комплексному іспиті з фаху не відповідає вимогам рівня атестації, екзаменаційна комісія ухвалює рішення про те, що здобувач не пройшов атестацію й у протоколі засідання комісії йому проставляється оцінка «незадовільно» (0-59 балів). У такому випадку здобувач відраховується з Університету і йому видається академічна довідка встановленого зразка. Право повторної атестації зберігається за здобувачем упродовж трьох років після закінчення Університету.

У випадку, якщо здобувач не з'явився на засідання екзаменаційної комісії для складання атестаційного комплексного іспиту з фаху без поважних причин, у протоколі комісії зазначається, що він є не атестованим у зв'язку з неявкою на засідання. Здобувач має право пройти атестацію після відрахування з Університету, починаючи з наступного навчального року, впродовж трьох років поспіль. Якщо здобувач не з'явився на засідання екзаменаційної комісії з поважної причини (що підтверджується відповідними документами), йому може бути встановлена інша дата проходження атестації з продовження строку навчання в Університеті (до наступного строку роботи екзаменаційної комісії, але не більше, ніж на один рік). Повторна атестація з метою підвищення оцінки не дозволяється.

Здобувачам вищої освіти, які успішно склали атестаційний комплексний іспит з фаху, рішенням екзаменаційної комісії присуджується ступінь відповідного освітнього рівня та присвоюється освітня кваліфікація. На підставі цих рішень відділом кадрів Університету видається наказ про випуск здобувачів.

Диплом з відзнакою видається ЗВО, який отримав підсумкові оцінки «відмінно» не менше як з 75% усіх навчальних дисциплін та всіх видів практики, передбачених навчальним планом, а з інших дисциплін та практик – оцінки «добре»; склав атестаційний комплексний іспит з фаху на «відмінно», а також виявив себе в науковій (творчій) роботі, що підтверджується рекомендацією кафедри.

Розклад роботи екзаменаційної комісії планується з розрахунку 0,5 години на одного здобувача (голови та кожному членові екзаменаційної комісії) за сукупною тривалістю роботи комісії не більше ніж 6 годин на день.

2 ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ АТЕСТАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСНОГО ІСПИТУ З ФАХУ

2.1 Підготовка та характер екзаменаційних білетів

Екзамен проводиться за білетами, складеними відповідно до програми атестаційного комплексного іспиту з фаху. Кожний білет складається з двох частин: теоретичної та практичної. Підготовка здійснюється за питаннями з дисциплін, наведеними в розділі 3.

Теоретична частина складається з шести теоретичних питань з дисциплін «Банківська система», «Бюджетна система», «Інвестування», «Фінанси підприємств», «Фінансовий аналіз», «Страховання».

Практична частина включає дві задачі з перелічених дисциплін. Задача передбачає здійснення розрахунків та формулювання висновків.

2.2 Поради з підготовки відповідей на питання екзаменаційного білету

До атестаційного комплексного іспиту з фаху допускаються ЗВО, які закінчили вивчення всіх теоретичних дисциплін, склали всі заліки й екзамени згідно з навчальним планом бакалавра.

Атестаційний комплексний іспит з фаху проводиться письмово у формі відповідей на теоретичні питання (теоретичну частину) та рішення задачі (практичну частину).

Тривалість атестаційного комплексного іспиту з фаху 3 години: 2 години (120 хв.) – на виконання теоретичної частини; 1 година (60 хв.) – на виконання практичної частини.

Отримавши екзаменаційний білет, ЗВО знайомиться із змістом питань, визначає місце кожного з них у загальній структурі фахової підготовки.

При виконанні практичної частини ЗВО слід уважно ознайомитися з умовою завдання. При цьому враховуючи теоретичні положення, слід зробити необхідні розрахунки, сформулювати відповідні висновки.

У разі сумніву щодо розуміння сформульованих у білеті питань або умов задачі ЗВО має право звернутися за поясненням до членів екзаменаційної комісії.

2.3 Форма проведення атестаційного комплексного іспиту з фаху

До початку екзамену група ЗВО, які складають його за розкладом у цей день, запрошується в аудиторію, де відбувається засідання ЕК.

Голова комісії вітає ЗВО з початком екзамену, знайомить їх зі складом ЕК і коротко пояснює порядок її роботи.

До екзамену запрошуються одночасно всі ЗВО групи. Кожному з них для підготовки відповідей виділяють окремий стіл. Необхідні записи ЗВО робить на проштампованих аркушах, що видаються комісією.

Члени комісії повинні пам'ятати про необхідність підтримки на екзамені невимушеної, доброзичливої обстановки, яка сприятиме спокійній підготовці ЗВО до відповідей.

Разом з тим важливо органічно поєднувати на атестаційному комплексному іспиті з фаху високу вимогливість і об'єктивність в оцінках, індивідуальний підхід до ЗВО у визначенні рівня їх знань.

2.4 Критерії та методика оцінки результатів атестаційного комплексного іспиту з фаху

Підготовлені відповіді ЗВО після визначеного часу перевіряються членами ЕК, враховуючи нижченаведених критеріїв.

Максимальна сума балів, яку ЗВО може отримати у разі повних відповідей на питання екзаменаційного білету та виконання практичного завдання, становить 100 балів.

Розподіл балів, що присвоюються ЗВО за результатами відповіді на завдання екзаменаційного білету та загальна сума балів наведені в таблиці 1.

Таблиця 1 – Розподіл балів за результатами відповідей

Теоретичні питання (max 60)						Практичне завдання(max 40)		Сума балів
№1	№2	№3	№4	№5	№6	Задача 1	Задача 2	
10	10	10	10	10	10	20	20	100

Критерії оцінки відповіді ЗВО, які враховують повноту й правильність відповіді на теоретичні питання, наведено в таблиці 2.

Таблиця 2 – Критерії оцінювання відповідей на теоретичні питання

Кількість балів	Відповіді на теоретичні питання
9-10	розкрита повністю сутність і основний зміст питання; відповідь логічно ув'язана з окремими складовими питання, яке пропонується студенту для відповіді; є приклади, що підтверджують теоретичні положення; є загальні висновки щодо розкриття всього питання.
7-8	відповідь на питання в основному вірна, але окремі неточності, приклади не повністю характеризують економічне явище, є нелогічні висловлення, відсутні або не вірні загальні висновки.
5-6	відповідь на питання дана не повна, є неув'язка окремих положень, відсутні приклади, не має загального висновку.
3-4	відповідь не розкриває сутність і основний зміст питання, відсутні обґрунтовані приклади, не має загального висновку.
1-2	практично не має відповіді на поставлене в білеті питання.
0	відповідь відсутня

Результати розв'язання практичних завдань оцінюються згідно критеріїв, наведених у таблиці 3.

Таблиця 3 – Критерії оцінювання практичної частини

Кількість балів	Критерії оцінювання
20	повно описано теоретичну частину задачі, правильно проведено розрахунки, висновки сформульовано точно.
15-19	не повно описано теоретичну частину задачі, є незначні неточності при розрахунках, висновки мають деякі неточності.
11-14	не розкриті теоретичні положення задачі, є неточності в розрахунках, відсутні одиниці виміру показників, відсутні висновки по задачі.
6-10	відсутні теоретичні обґрунтування рішення задачі, є помилки при її рішенні, не має одиниць виміру показників, не має висновків по задачі.
1-5	не має теоретичного обґрунтування рішення задачі, рішення не вірне, не має одиниць виміру показників, відсутні висновки по задачі.
0	рішення задачі повністю відсутнє.

В цілому критерії оцінювання знань студентів з урахуванням теоретичної і практичної складових наведено в таблиці 4.

Таблиця 4 – Критерії оцінювання знань студентів

Сума балів за всі види завдань	Оцінка ECTS	Оцінка національною шкалою
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
75-81	C	
66-74	D	задовільно
60-65	E	
0-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання

3 МЕТОДИЧНА БАЗА ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО АТЕСТАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСНОГО ІСПИТУ З ФАХУ

3.1 Банківська система

Теоретичні питання

1. Сутність банківської системи та її роль в економіці держави.
2. Типи та функції банківських систем.
3. Сутність, причини виникнення та шляхи створення центральних банків.
4. Основні функції центральних банків.
5. Цілі та типи грошово-кредитної політики центральних банків.
6. Інструменти грошово-кредитної політики центральних банків.
7. Операції центральних банків.
8. Сутність, призначення та види комерційних банків.
9. Принципи діяльності та функції комерційних банків.
10. Операції комерційних банків.
11. Структура та функції банківської системи України.
12. Статус та організаційно-правові основи діяльності НБУ.
13. Завдання та функції НБУ.
14. Операції Національного банку України.
15. Цілі та інструменти реалізації грошово-кредитної політики НБУ.
16. Види комерційних банків в Україні.
17. Державна реєстрація та ліцензування банків в Україні.
18. Види та загальна характеристика операцій комерційних банків України.
19. Федеральна резервна система США.
20. Особливості діяльності комерційних банків США.
21. Банк Англії, напрями діяльності та функції.
22. Діяльність комерційних банків Великобританії.
23. Діяльність Німецького федерального банку.
24. Особливості діяльності комерційних банків Німеччини.
25. Діяльність центрального банку Франції.
26. Діяльність комерційних банків Франції.
27. Діяльність центрального банку Польщі.
28. Діяльність комерційних банків Польщі.
29. Діяльність центрального банку Японії.
30. Діяльність комерційних банків Японії.

Типові задачі з дисципліни «Банківська система»

Задача 1. Банк має таку інформацію: розмір кредиту – 24 тис. грн., термін позички – 6 міс., річна ставка процента – 28. визначити розмір боргу (разом із процентами) на кінець строку, якщо за умов договору через три місяці 10 тис. грн. основного боргу повернено.

Задача 2. Банк надав кредит у розмірі 24000 грн. на 3 місяці під 24 % річних. Визначити: а) плату за кредит при закінченні строку кредитування; б) плату за кредит, якщо було проведено пролонгацію строком на 1 місяць з підвищенням процентної ставки за кредит на 25 % від діючої.

Задача 3. При обліку векселя на суму 8200 грн. банк сплатив пред'явнику 7570 грн. Облікова ставка проценту становить 24%. Визначити на який строк банк надав обліковий кредит. кількість днів в році – 360.

Задача 4. Вексель номіналом 30 тис. грн. враховано банком з виплатою пред'явнику векселя 26 тис. грн. за 180 діб до настання строку платежу за векселем. Кількість днів у фінансовому році – 365. Визначити річну облікову ставку.

Задача 5. Визначити який спосіб кредитування є доцільним для підприємства, яке хоче отримати кредит в розмірі 80 тис. грн. на придбання сировини. Підприємство має дебіторську заборгованість в розмірі 160 тис. грн., середній термін її погашення – 30 днів.

Варіанти отримання коштів підприємством:

- Банк викупує рахунки-фактури (дебіторську заборгованість). Плата за факторинг – 18 % річних, комісійні банку – 3% від суми угоди.

- Банк надає короткостроковий кредит на 4 місяці. Ставка за кредит – 25 % річних.

Задача 6. Факторингова компанія заключає договори на факторингове обслуговування клієнтів. Витрати факторингової компанії складають 100 тис. грн. Вартість залучених коштів 12%. Середній строк платежу складає 24 дні. Розрахувати ставку комісійних, якщо відомо, що передбачуваний факторинговий оборот складає 20 млн. грн. в рік.

Задача 7. 11.08.2015 р. банк видає підприємству кредит в сумі 280 тис. грн. строком на 1 місяць за ставкою 25%. Строк повернення кредиту і відсотків по ньому 11.09.2015 р. Визначити суму сплачених відсотків.

Рекомендована література

1. Банківська система: підручник / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. Львів : «Новий Світ – 2000», 2020. – 536 с.

2. Банківська система: навч. посіб. / [О.В. Крилова, Н.В. Антипенко, Ю.П. Владика, І.В. Волчанська]. – Дніпро: Пороги, 2020. – 324 с.

3. Банківська система: навчальний посібник / [Ситник Н.С., Стасишин А.В., Блащук-Девяткіна Н.З., Петик Л.О.] ; за заг. ред. Н. С. Ситник. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. – 580 с.

4. Банківська система: підручник: у 2 ч. Ч. 1: Банківська система України та її економічні основи / за ред. Л. В. Шірінян; Нац. ун-т харч. технол. – Київ: Ліра-К, 2019. – 412 с.

5. Банківська справа : навчальний посібник / [О. М. Колодізев, О. М. Рац, С. М. Киркач, К. М. Азізова]. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. – 347 с.

6. Береславська О. І. Міжнародні розрахунки та валютні операції: навч. посіб / О.І. Береславська. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. – 368 с.

7. Варцаба В. І. Сучасне банківництво: теорія і практика: навч. посібник / В.І. Варцаба, О.І. Заславська. – Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. – 364 с.
8. Волкова В.В. Банківська система: навч. посібник / В.В. Волкова, Н.І. Волкова, О.І. Добровольський. – Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. – 168 с.
9. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова НБУ від 28.08.2001 №368. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>.
10. Кадала В. В. Банківське право: навч. посіб. / В.В. Кадала, Т.В. Хайлова, О.П. Гузенко. – Кривий Ріг : ДЮІ, 2020. – 172 с.
11. Косова Т. Д. Аналіз банківської діяльності : навч. посіб. / Т.Д. Косова. – Київ : Центр учбової літератури, 2018. – 486 с.
12. Про банки та банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 №2121- III – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
13. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 №679-XIV. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/679-14#Text>.
14. Стечишин Т. Б. Банківська справа: навчальний посібник / Т. Б. Стечишин, Б. Л. Луців. – [2-ге вид. випр. і доповн.]. – Тернопіль: ТНЕУ, 2019. – 404 с.
15. Ушакова О.А. Банківські операції: навч. посіб. / О.А. Ушакова. – Рівне: НУВГП, 2021. – 226 с.

3.2 Бюджетна система

Теоретичні питання

1. Економічна сутність та функції бюджету. Вплив бюджету на соціально-економічні процеси в Україні.
2. Місце державного бюджету в системі фінансових планів України.
3. Бюджетна політика держави, органи, що її розробляють.
4. Основні напрямки бюджетної політики України на сучасному етапі розвитку економіки і суспільства.
5. Сутність, призначення та складові бюджетного механізму.
6. Структура та принципи організації бюджетної системи України.
7. Бюджетна класифікація та її складові.
8. Принципи, форми та методи бюджетного фінансування.
9. Сутність, джерела формування і структура доходів державного бюджету України.
10. Сутність, джерела формування і структура доходів місцевих бюджетів України.
11. Склад і структура видатків державного бюджету України.
12. Склад і структура видатків місцевих бюджетів України.
13. Видатки бюджету на соціальний захист і соціальне забезпечення населення їх склад.

14. Видатки бюджету на управління, обслуговування та погашення державного боргу.
15. Склад видатків бюджету на економічну діяльність, їх роль і місце в розвитку економіки.
16. Значення і склад видатків на науку, джерела їх фінансування.
17. Видатки бюджету на оборону їх склад.
18. Види та структура кошторисів бюджетних установ.
19. Порядок складання, розгляду та затвердження кошторисів бюджетних установ в Україні.
20. Сутність та методи бюджетного прогнозування і планування.
21. Сутність та сфера застосування програмно-цільового методу.
22. Сутність, призначення та види міжбюджетних трансфертів.
23. Порядок та особливості надання міжбюджетних трансфертів.
24. Розпорядники бюджетних коштів та їх повноваження.
25. Сутність і класифікаційні ознаки дефіциту бюджету.
26. Сутність, види, причини виникнення та джерела покриття бюджетного дефіциту.
27. Сутність і види профіциту бюджету.
28. Надходження і витрати бюджету розвитку місцевих бюджетів.
29. Стадії та учасники бюджетного процесу на державному рівні.
30. Стадії та учасники бюджетного процесу на місцевому рівні.

Рекомендована література

1. Бутенко В.В. Бюджетна система: навч.-метод. посіб. / В. В. Бутенко. – Одеса : ОНУ, 2018. – 339 с.
2. Бюджетна система України: навчальний посібник в схемах і таблицях / [С.В. Качула, Г.Є. Павлова, Л.В. Лисяк, О.В. Добровольська, Л.І. Катан]. – Дніпро: Монолит, 2021. – 332 с.
3. Бюджетна система: навч. посіб./ [О.М. Піхоцька, Л.Є. Фурдичко, Н.Г. Синютка. – Львів: ТНЕУ, 2019. – 327 с.
4. Бюджетна система: підручник / [І. В. Алексеев, Н. Б. Ярошевич, І. Ю. Кондрат, М. В. Ливдар]. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. – 400 с.
5. Бюджетна система: підручник / за ред. В.Г. Дем'янишина, О.П. Кириленко, З.М. Лободіної. – Тернопіль: ЗУНУ, 2020. – 624 с.
6. Бюджетна система: тенденції розвитку / [В.М. Мазярчук та ін.]; під ред. В.М. Мазярчука. – Київ: «ФОП Лопатіна О.О.», 2019. – 384 с.
7. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
8. Гелеверя Є. М. Бюджетна система: навч. посіб. / Є. М. Гелеверя. – Харків : Панов А. М., 2018. – 234с.
9. Лободіна З. Бюджетний механізм: концептуальні засади та перспективи модернізації : монографія / З. Лободіна. – Тернопіль : ТНЕУ, 2018. – 412 с.

10. Макогон В.Д. Бюджетна стратегія держави : монографія / В.Д. Макогон. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – 364 с.
11. Миськів Г. Бюджетна система : теоретичні та практичні аспекти (у схемах і таблицях): навчальний посібник / Г. Миськів. – Львів : Растр-7, 2020. – 272 с.
12. Проць Н. Бюджетна система: навч. посіб. / Наталія Проць. – Луцьк: Вежа-Друк, 2019. – 267с
13. Юшко С. В. Практикум із бюджетної системи: навч. посіб. / С. В. Юшко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. – 187 с.
14. Юшко С.В. Бюджетна система : підручник / С. В. Юшко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 377 с.
15. Ярошевич Н.Б. Бюджетна система: Практикум: Навчальний посібник / Н.Б. Ярошевич, І.Ю. Кондрат, А.І. Якимів. – Львів.: «Новий Світ-2000», 2019. – 400 с.

3.3 Інвестування

Теоретичні питання

1. Сутність та класифікація інвестицій.
2. Реальні інвестиції, визначення та сутність.
3. Фінансові інвестиції, визначення та сутність.
4. Інвестиційний клімат та фактори, що його визначають.
5. Характеристика суб'єктів та об'єктів інвестування.
6. Інвестиційні ризики. Систематичний і несистематичний ризик.
7. Інвестиційна привабливість об'єктів інвестування (галузей, регіонів, підприємств).
8. Джерела інвестиційних ресурсів.
9. Вартість капіталу.
10. Нетрадиційні методи інвестування.
11. Інвестиційний портфель. Принципи формування інвестиційного портфеля.
12. Диверсифікація інвестиційного портфеля.
13. Показники оцінки економічної ефективності інвестиційних проектів.
14. Інвестиційний ринок та його інфраструктура.
15. Законодавче регулювання інвестиційної діяльності.
16. Інвестиційна політика України.
17. Пріоритетні напрямки інвестування в Україні.
18. Інвестиційний проект, визначення та сутність.
19. Життєвий цикл інвестиційного проекту.
20. Фінансовий ринок. Види фінансових інструментів.
21. Способи залучення капіталу на реалізацію інвестиційного проекту.
22. Лізинг як метод інвестування.
23. Інвестиційна політика підприємств.

24. Економічна сутність показників «Чистий приведений ефект» та «Індекс рентабельності».

25. Економічна сутність показників «Внутрішня норма доходності» та «Термін окупності».

26. Порядок розробки інвестиційного проекту.

27. Самофінансування як метод інвестування.

28. Організація інвестиційного процесу.

29. Інтелектуальні інвестиції, визначення та сутність.

30. Інноваційна форма інвестицій.

Типові задачі з дисципліни «Інвестування»

Задача 1. Вибрати найбільш привабливий інвестиційний проект за показником терміну окупності (PP).

Проект	Початкові інвестиції, тис. грн	Надходження по роках			
		P1	P2	P3	P4
А	390	135	145	150	190
Б	450	185	190	200	210

Задача 2. Вибрати найбільш привабливий інвестиційний проект за показником внутрішньої норми прибутку (IRR).

Таблиця – Вихідні дані для розрахунку

Проект	Початкові інвестиції, тис. грн.	Надходження по роках		
		P ₁	P ₂	P ₃
А	250	105	125	140
Б	210	185	190	200

Норма дисконту складає 20%.

Задача 3. Вказати найбільш привабливий проект за показником індексу дренетабельності (PI)

Таблиця – Вихідні дані для розрахунку

Показник	Проект А	Проект Б
1. Початкові інвестиції, тис. грн.	100	100
2. Надходження по роках, тис. грн		
1-й рік	50	30
2-й рік	50	50
3-й рік	50	60

Норма дисконту складає 18%, індекс інфляції – 7%.

Задача 4. Рада директорів вирішила використати 300 тис. грн. на реалізацію інвестиційного проекту. Є три варіанти вкладення коштів на придбання обладнання, які забезпечують такі грошові надходження по рокам (див. табл.).

Таблиця – Вихідні дані для розрахунку

Номер	Початкові інвестиції, тис. грн	Надходження по роках			
		P1	P2	P3	P4
1	300	80	200	210	120
2	300	130	150	220	80
3	300	150	170	200	150

Норма дисконту $r = 12\%$, індекс інфляції $i = 5\%$. Визначити найбільш привабливий проект.

Задача 5. ПП «Зоря» має можливість вкласти 100 тис. грн. Вільних коштів. Є два варіанти вкладень цих коштів:

- на депозитний рахунок під 20% річних;
- на реалізацію інвестиційного проекту з грошовими надходженнями по рокам: 1-й – 50 тис. грн.; 2-й – 120 тис. грн.; 3-й – 190 тис. грн.

Задача 6. Є наступний інвестиційний проект:

- початкові інвестиції – 100 тис. грн.;
- надходження по рокам: 1 -й – 40 тис. грн.; 2-й – 30 тис. грн.; 3-й – 50 тис. грн.; 4-й – 80 тис. грн.;

Норма дисконту складає 18%, а рівень інфляції – 5%.

Що доцільніше:

- 1) покласти 100 тис. грн. на депозит під 15% річних;
- 2) реалізувати вказаний проект.

Задача 7. За даними таблиці сформувавши оптимальний інвестиційний портфель, якщо початкові інвестиції не підлягають поділу.

Таблиця – Вихідні дані для розрахунку

Проект	Початкові інвестиції	Надходження по роках		
		P1	P2	P3
А	50	35	45	40
Б	70	50	75	85
В	130	20	85	120
Г	90	65	70	75

Підприємство має 250 тис. грн. вільних коштів для формування портфеля інвестиційних проектів.

Норма дисконту складає 10%.

Задача 8. Яка сума утвориться на банківському рахунку через 5 років при нормі доходності 18% річних, коли щомісячно відкладати 500 грн.?

Задача 9. Для будівництва котеджу необхідно накопичити 1 млн. грн. Яку суму необхідно щорічно вносити в банк, щоб протягом 10 років одержати потрібну суму? Процентна ставка банку складає 20%.

Задача 10. Для купівлі квартири є можливість взяти кредит у сумі 750 тис. грн. на 25 років за умови погашення боргу щомісячно по ставці 18% річних. Яка має бути сума щомісячних виплат?

Рекомендована література

1. Боярко І.М. Інвестиційний аналіз / І.М. Боярко. – Київ : Центр учбової літератури, 2019. – 400 с.

2. Давиденко Н. М. Інвестування : підручник / Н.М. Давиденко, Г.О. Скрипник. – Київ: Ямчинський О. В., 2021. – 459 с.
3. Захарченко Н.В. Інвестування: навч.-метод. посіб. для здобувачів вищої школи / Н.В. Захарченко. – Одеса : Атлант ВОИ СОІУ, 2018. – 184 с.
4. Інвестиційний аналіз бізнес-проектів: навч. посіб. / Трусова Н. В. [та ін.]. – Мелітополь : Вид. будинок Мелітоп. міськ. друк., 2019. – 328 с.
5. Кальний С.В. Інвестування. Практикум: навч. посіб. / С.В. Кальний. – Київ : Наукова столиця, 2020. – 135 с.
6. Кравчук І.П. Інвестування: опорний конспект лекцій / І. П. Кравчук, О. В. Попадюк, О.І. Лучик. – Чернівці: ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2019. – 120с.
7. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність : підручник / Т.В. Майорова. – Київ : ЦНЛ, 2019. – 472 с.
8. Мойсеєнко І. Інвестиційний аналіз : навч. посіб. / [І. Мойсеєнко, І. Ревак, Г. Миськів, Н. Чапляк]. – Львів: ЛьвДУВС, 2019. – 276 с.
9. Петухова О.М. Інвестування: навчальний посібник / О. М. Петухова. – Київ : Центр учбової літератури, 2018. – 335 с.
10. Саїнчук Н.В. Інвестування: навч. посіб. / Н. В. Саїнчук, В. О. Семенюк, В. А. Биндю. – Чернівці : ЧНУ ім. Юрія Федьковича : Рута, 2019. – 207 с.
11. Скоробогатова Н. Є. Інвестування: навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни / Н.Є. Скоробогатова. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. – 147 с.
12. Скрипник Г.О. Інвестування: посібник / Г.О. Скрипник. – К.: ЦП «Компринт», 2018. – 350 с.
13. Степанова А. А. Інвестування в схемах і таблицях: підручник / А. А. Степанова. – Київ : Ліра-К, 2021 . Ч. 1. – 2021. – 103 с.
14. Чевганова В. Я. Проектний аналіз : навч. посіб. / В.Я. Чевганова, В.В. Биба, А.С. Скрильник. – Київ : ЦНЛ, 2019. – 258 с.
15. Ярошевич Н.Б. Державне управління інвестиційною діяльністю: навчальний посібник / Н. Б. Ярошевич, І.Ю. Кондрат, А.І. Якимів. – Львів: «Новий Світ-2000», 2020. – 429 с.

3.4 Фінанси підприємств

Теоретичні питання

1. Сутність, функції та місце фінансів підприємств у фінансовій системі.
2. Фінансові ресурси підприємства: склад, класифікація та джерела формування.
3. Фінансова діяльність та зміст фінансової роботи.
4. Фінансовий механізм підприємства, його складові.
5. Сутність та види грошових розрахунків підприємств.
6. Види банківських рахунків суб'єктів підприємництва і порядок їх відкриття.
7. Форми безготівкових розрахунків.

8. Характеристика і склад грошових надходжень підприємств.
9. Обґрунтування безбиткового обсягу виробництва продукції.
10. Економічна сутність прибутку, його функції і види.
11. Формування, розподіл і використання прибутку суб'єктами підприємництва.
12. Рентабельність: сутність, види та методика розрахунку.
13. Економічна сутність та функції податків.
14. Податок на прибуток підприємства.
15. ПДВ та методика його нарахування.
16. Акцизний податок та методика його нарахування.
17. Економічна сутність і функції кредиту.
18. Форми кредитування підприємства.
19. Економічна сутність та види основних засобів.
20. Показники відтворення та ефективності використання основних засобів підприємства.
21. Знос, амортизація та відтворення основних засобів.
22. Оборотні засоби підприємства: економічна сутність та організація на підприємстві.
23. Показники ефективності використання оборотних засобів підприємства та шляхи прискорення їх оборотності.
24. Фінансова стратегія підприємства.
25. Зміст, завдання та методи фінансового планування на підприємстві.
26. Економічна сутність, джерела інформації та завдання аналізу фінансового стану підприємства.
27. Платоспроможність та ліквідність підприємства: сутність та показники оцінки.
28. Фінансова стійкість та ділова активність підприємства: сутність та показники оцінки.
29. Фінансова санація підприємств, її економічний зміст та порядок проведення.
30. Банкрутство та ліквідація підприємства.

Типові задачі з дисципліни «Фінанси підприємств»

Задача 1. При створенні АТ було зареєстровано статутний капітал у розмірі 1 млн. грн. У процесі емісії половину акцій було розміщено на ринку за ціною, що в 1,5 рази перевищувала їх номінальну вартість. Половину акцій було розміщено серед засновників за номінальною вартістю, причому в оплату акцій надійшло тільки 70 % коштів. Визначити складові власного капіталу АТ.

Задача 2. На початок року власний капітал АТ становив 800 тис. грн. (зареєстрований статутний капітал – 1000 тис. грн., неоплачений капітал – 200 тис. грн.). Протягом року товариство отримало прибуток у розмірі 200 тис. грн. 25 % прибутку було сплачено акціонерам у вигляді дивідендів, 25% – спрямовано на формування резервного капіталу, 50% – залишилось нерозподіленими. Крім того, акціонери повністю погасили заборгованість за

оплатою акцій. Визначити складові власного капіталу на початок та кінець року.

Задача 3. Заповнити таблицю та відобразити вплив операцій на доходи (+) і витрати (-) підприємства за видами діяльності.

Таблиця – Господарські операції підприємства, тис, грн.

Господарські операції	Операційна діяльність	Фінансова діяльність	Інвестиційна діяльність
Реалізовані запаси сировини – 16 тис.грн.			
Реалізовані основні засоби – 95 тис.грн.			
Сплачені відсотки за банківський кредит в сумі 33 тис. грн.			
Погашені банківські кредити на суму 45 тис. грн.			
Отримані дивіденди на суму 42 тис. грн.			
Нараховані і виплачені дивіденди акціонерам цього підприємства в сумі 13 тис. грн.			
Здійснено емісію акцій номінальною вартістю 300 тис. грн.			
Виручка від реалізації продукції в сумі 630 тис. грн., у тому числі ПДВ; акцизний податок – 75 тис. грн.			
Отримано передоплату (аванс) за поставку продукції на 300 тис. грн.			
Внесено до статутного капіталу іншого підприємства 30 тис. грн.			
Придбано основні засоби з оплатою коштами на 430 тис. грн.			
Придбано сировину і матеріали на 40 тис.грн. з оформленням простого векселя			
Придбано сировину і матеріали на суму 70 тис. грн. з оплатою грошовими коштами			
Підприємство отримало короткостроковий кредит у сумі 50 тис. грн. і довгостроковий кредит у сумі 150 тис. грн.			
Сума			

Задача 4. Розрахувати обсяг виручки від реалізації продукції за відпускними цінами (з ПДВ) за такими даними таблиці:

Таблиця – Вихідні дані

Вироби	Залишок нереалізованої продукції на початок планового періоду, шт	Випуск товарної продукції в плановому періоді, шт.	Залишок нереалізованої продукції на кінець планового періоду, шт.	Повна собівартість одиниці реалізованої продукції, грн	Рентабельність продукції, %
Товар А	80	1500	120	270	15
Товар Б	140	1800	170	310	12
Товар В	190	2600	130	190	18

Задача 5. Підприємство у наступному році планує отримати такі показники:

1) обсяг випуску товару А – 2 тис. шт.; ціна виробника – 500 грн.; собівартість – 380 грн.;

2) обсяг випуску товару Б – 1 тис. шт.; ціна виробника – 1400 грн.; собівартість – 920 грн.;

3) обсяг випуску товару В – 500 шт.; ціна виробника – 4400 грн.; собівартість – 3200 грн.

Використовуючи метод прямого розрахунку, визначити у плановому році:

- суму валового прибутку підприємства;
- рентабельність окремих видів продукції підприємства;
- рентабельність продукції підприємства.

Задача 6. У першому кварталі підприємство реалізувало продукції на 200 тис. грн.; середньоквартальні залишки оборотних коштів становили 15 тис. грн. У другому кварталі обсяг реалізації продукції зростає на 14%, а час одного обороту оборотних коштів буде зменшено на один день. Визначити:

1) коефіцієнт оборотності оборотних коштів і час одного обороту в днях у першому кварталі;

2) коефіцієнт оборотності оборотних коштів і їхню абсолютну величину в другому кварталі;

3) вивільнення оборотних коштів у результаті зменшення тривалості одного обороту.

Задача 7. Підприємство отримало обладнання по лізингу на суму 540 тис. грн. Термін лізингу – 2 роки. Норма амортизаційних відрахувань – 12% річних, відсоток по кредиту – 24% річних; комісійна винагорода лізингодавача – 4% річних; розмір винагороди за додаткові послуги складає 8 тис. грн. Визначити розмір лізингового внеску та залишкову вартість обладнання, якщо лізингові внески сплачуються щоквартально рівними сумами на початку кожного кварталу.

Задача 8. Розрахувати середньорічну вартість основних засобів та показники забезпечення підприємства основними засобами за такими даними:

- вартість основних засобів на початок року – 190 тис. грн. У червні введено основних засобів на суму 31 тис. грн., а у жовтні вибуло основних засобів на суму 16 тис. грн.;

- сума нарахованого зносу – 42,6 тис. грн.;

- вартість майна підприємства – 620 тис. грн.;

- вартість виробленої продукції – 384 тис. грн.;

- середньоспискова чисельність працюючих – 20 тис. осіб.

Задача 9. В січні поточного року підприємство придбало комп'ютери, на суму 55 тис. грн. з очікуваним терміном експлуатації 5 років. Сума коштів, яку очікує отримати підприємство від продажу комп'ютерів після закінчення п'ятирічного терміну їхньої експлуатації 6,1 тис. грн. Необхідно визначити річну суму нарахованої амортизації прямолінійним методом, методом зменшення залишкової вартості, методом прискореного зменшення залишкової вартості та кумулятивним методом за весь період експлуатації комп'ютерів і заповнити таблицю

Рік корисної експлуатації	Залишкова вартість на початок року	Норма амортизації	Річна сума амортизації	Сума зносу з початку експлуатації	Залишкова вартість на кінець року
1					
2					
3					
4					
5					

Рекомендована література

1. Бедринець М. Д. Фінанси підприємств: навч. посіб. / М.Д. Бедринець, Л.П. Довгань. – К. : Центр учбової літератури, 2018. – 292 с.

2. Венгер В.В. Фінанси: навчальний посібник / В.В. Венгер. – К. : Центр учбової літератури, 2019. – 432 с.

3. Господарський кодекс України: Закон України № 436-IV від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), – 2003. – № 18-22. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

4. Гудзь Ю. Ф. Фінанси підприємств: конспект лекцій / Ю. Ф. Гудзь. – Кривий Ріг. 2018. – 120 с.

5. Гуменюк М.М. Практикум із фінансів підприємств : навч. посібник / М.М. Гуменюк. – Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. – 168 с.

6. Кремень О.І. Фінанси: навчальний посібник для ст-ів ВНЗ / О.І. Кремень, В.М. Кремень. – К. : Центр учбової літератури, 2019. – 416 с.

7. Любенко Н.М. Фінанси підприємств: навч. посіб. / Н.М. Любенко. – К. : Центр учбової літератури, 2019. – 262 с.

8. Непочатенко О.О. Фінанси підприємств: підручник / О.О. Непочатенко, Н.Ю. Мельничук. – К. : Центр учбової літератури, 2019. – 504 с.
9. Нікола С. О. Фінанси підприємств : навч. посіб. / С. О. Нікола. – Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2020. – 206 с.
10. Тюріна Н.М. Управління фінансовою санацією підприємства: підручник / Н.М. Тюріна, Н.С. Карвацка. – Львів : Новий Світ - 200, 2018. – 396 с.
11. Фінанси підприємств : підручник / [В. В. Сокурєнко, Д. В. Швець, С. М. Бортник, С. О. Ткаченко]; за заг. ред. В. В. Сокурєнка. – 2-ге вид., допов. та перероб. – Харків : ХНУВС, 2022. – 292 с.
12. Фінанси підприємств : підручник / Н. О. Власова [та ін.]. – Харків : Світ книг, 2018. – 437 с.
13. Фінанси підприємств: навч. посібник / за ред. Г. Я. Аніловської, І. Б. Висоцької. – Львів: ЛьвДУВС, 2018. – 440 с.
14. Фінанси підприємств: навчальний посібник / [Ситник Н. С., Смолінська С.Д., Ясіновська І.Ф.]; за заг. ред. Н. С. Ситник. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. – 402 с.
15. Фінанси підприємств: підручник / [О.Б. Курило, Л.П. Бондаренко, О.Й. Вівчар, О.М. Чубка]. – К.: Видавничий дім «Кондор», 2020. – 340 с.

3.5 Фінансовий аналіз

Теоретичні питання

1. Поняття, об'єкт, предмет та основні завдання фінансового аналізу.
2. Види фінансового аналізу.
3. Моделі та прийоми фінансового аналізу. Формалізовані і неформалізовані методи фінансового аналізу.
4. Експрес – аналіз фінансового стану підприємства: суть та етапи проведення. Варіант експрес-аналізу фінансового стану підприємства.
5. Фінансова звітність підприємства: склад, значення, функції, користувачі, принципи формування.
6. Порівняльний аналітичний баланс. Сутність вертикального та горизонтального аналізу балансу підприємства.
7. Характеристика активів підприємства. Оборотні та необоротні активи, їх складові.
8. Аналіз джерел формування майна підприємства (пасивів).
9. Призначення звіту про фінансові результати.
10. Поняття про майно підприємства та його класифікація.
11. Методи аналізу активів, значення аналізу майна підприємства для оцінки фінансового стану підприємства. Характеристика окремих елементів майна підприємства.
12. Характеристика основних етапів аналізу майна підприємства.
13. Показники оцінки забезпечення, стану та ефективності використання необоротних активів. Оцінка виробничого потенціалу підприємства.

14. Економічна сутність та класифікація капіталу підприємства.
15. Сутність поняття «фінансова стійкість», завдання аналізу показників фінансової стійкості підприємства та значення її аналізу в ринковому середовищі.
16. Етапи аналізу фінансової стійкості підприємства.
17. Оцінка фінансової стійкості на основі відносних показників.
18. Аналіз фінансової стійкості за абсолютними показниками. Типи фінансової стійкості їх характеристика.
19. Сутність ліквідності і платоспроможності та їх значення для оцінки фінансового стану підприємства.
20. Види ліквідності. Суть аналізу ліквідності балансу.
21. Алгоритм розрахунку власного оборотного капіталу. Наслідки для підприємства зменшення власного оборотного капіталу.
22. Коефіцієнти, за допомогою яких оцінюється ліквідність підприємства.
23. Види фінансових результатів діяльності підприємства.
24. Порядок формування фінансових результатів діяльності підприємства.
25. Фактори впливу на зміну показників прибутку та рентабельності фінансово-господарської діяльності підприємства.
26. Поняття рентабельності та її види. Порядок розрахунку основних ресурсних показників рентабельності.
27. Порядок розрахунку показників рентабельності продажу та основних витратних показників рентабельності.
28. Поняття «ділова активність підприємства». Значення аналізу ділової активності підприємства.
29. Економічний зміст і розрахунок показників ділової активності підприємства.
30. Економічний зміст, методика розрахунку та аналіз показників «тривалість операційного та фінансового циклу».

Типові задачі з дисципліни «Фінансовий аналіз»

Задача 1. На основі вихідних даних (табл. 1) оцінити виконання «золотого правила економіки» на підприємстві. Проаналізувати отриманні дані.

Таблиця 1 – Оцінка виконання «золотого правила економіки»

Показник	За попередній рік тис. грн	За звітний рік тис. грн	Темп зростання, %
Чистий прибуток	259	156	
Чистий дохід від реалізації	2600	2870	
Власний капітал	810	959	
Загальний обсяг активів	2500	2990	

Задача 2. За даними табл. 2 визначити робочий капітал підприємства методом «знизу» і методом «зверху» та його частку в оборотних активах. З'ясувати основні причини зміни робочого капіталу та зробити висновки.

Таблиця 2 – Показники балансу підприємства, грн

№ з/п	Показники	На початок року	На кінець року	Відхилення
1.	Необоротні активи	2 345 200	2 860 560	
2.	Оборотні активи	1 556 800	3 302 800	
2.1.	Запаси	1 548 100	1 975 400	
2.2.	Грошові кошти	1300	216 200	
2.3.	Дебіторська заборгованість	7400	1 111 200	
3.	Власний капітал	2 500 000	2 800 000	
4.	Довгострокові зобов'язання і забезпечення	?	?	
5.	Поточні зобов'язання і забезпечення	35 100	1 560 700	
5.1.	Короткострокові кредити банків	11 400	14 700	
5.2.	Кредиторська заборгованість	23 700	1 546 000	

Задача 3. За даними табл. 3 проаналізувати склад та структуру необоротних активів підприємства.

Таблиця 3 – Склад та структура необоротних активів підприємства

Показники	На початок періоду		На кінець періоду	
	тис. грн	%	тис. грн	%
Необоротні активи, всього		100		100
в тому числі:				
- нематеріальні активи	653,2		710,3	
- незавершені капітальні інвестиції	127,5		167,8	
- основні засоби	5632,9		5798,5	
- довгострокові фінансові інвестиції	342,1		250,5	
- довгострокова дебіторська заборгованість	79,5		79,5	
- відстрочені податкові активи	465,8		343,1	

Задача 4. За даними табл. 4 дати оцінку фінансовій стійкості підприємства на основі відносних показників. Зробити висновки.

Таблиця 4 – Вихідні дані для аналізу

Актив	Сума, тис. грн	Пасив	Сума, тис. грн
Необоротні активи	1050	Власний капітал	970
Запаси	720	Довгострокові зобов'язання і забезпечення	200
Дебіторська заборгованість	360	Короткострокові кредити банків	50
Гроші та їх еквіваленти	130	Кредиторська заборгованість	1030
Інші оборотні активи	10	Інші поточні зобов'язання і забезпечення	20
<i>Баланс</i>	2270	<i>Баланс</i>	2270

Задача 5. Заповнити табл. 5. За даними таблиці визначте тип фінансової стійкості підприємства на початок і кінець періоду, зобразити графічно та проаналізувати отримані дані.

Таблиця 5 – Визначення типу фінансової стійкості підприємства, тис. грн

Показники	На початок періоду	На кінець періоду
Власний капітал	5000	5000
Необоротні активи	4000	4500
Запаси	2000	1900
Наявність власного оборотного капіталу для формування запасів		
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	400	450
Наявність власних і довгострокових джерел для формування запасів		
Короткострокові кредити і позики	500	600
Загальні джерела для формування запасів		
Надлишок (+), нестача (-) власного оборотного капіталу		
Надлишок(+), нестача (-) власного оборотного капіталу і довгострокових позикових коштів для формування запасів		
Надлишок (+), нестача (-) загальної величини джерел для формування запасів		
Трикомпонентний показник фінансової стійкості		

Задача 6. За даними табл. 6 розрахувати та проаналізувати відносні показники ліквідності (коефіцієнти поточної, швидкої та абсолютної ліквідності). Навести обґрунтовані висновки та вказати можливі причини зміни коефіцієнтів.

Таблиця 6 – Вихідні дані для розрахунку показників ліквідності, тис. грн

Показник	Початок звітного періоду	Кінець звітного періоду
<i>Оборотні активи, усього</i>	?	?
Запаси	5438,1	6578,9
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	6120,5	9370,05
Дебіторська заборгованість за розрахунками:		
за виданими авансами	660,85	1490,1
з бюджетом	1710,4	2630,1
Інша поточна дебіторська заборгованість	210,9	370,3
Гроші та їх еквіваленти:	7520,75	9350,35
Інші оборотні активи	70,8	150,7
<i>Поточні зобов'язання і забезпечення, всього</i>	5130,45	5020,7

Задача 7. Дати оцінку рентабельності підприємства на основі даних, наведених у табл. 7.

Таблиця 7 – Вихідні дані, тис. грн

<i>Баланс</i>			
Актив	тис. грн	Пасив	тис. грн
Необоротні активи	2050	Власний капітал, фонди і резерви	2170
Запаси	720	Довгострокові пасиви	20
Дебіторська заборгованість	370	Короткостроковий кредит	50
Грошові кошти	130	Розрахунки та інші короткострокові пасиви	1030
<i>Баланс</i>	3270	<i>Баланс</i>	3270
<i>Звіт про фінансові результати</i>			
Виручка від реалізації продукції	2480	Прибуток до оподаткування	380
Валовий прибуток	900	Чистий прибуток	310
Операційний прибуток	450		

Задача 8. На основі вихідних даних (табл. 8) дати оцінку ділової активності підприємства. Навести обґрунтовані висновки.

Таблиця 8 – Вихідні дані

Актив	тис. грн	Пасив	тис. грн
Основні засоби	213	Власний капітал	241
Виробничі запаси	69	Довгострокові зобов'язання	14
Незавершене виробництво	21	Короткостроковий кредит	26
Готова продукція	35		
Гроші та їх еквіваленти	7	Поточні зобов'язання і забезпечення	122
Дебіторська заборгованість	58		
Баланс	403	Баланс	403

Рекомендована література

1. Аналіз господарської діяльності: навчальний посібник [за заг.ред. Т.О. Мулик] – К.: «Центр учбової літератури», 2020. – 288 с.
2. Аналіз господарської діяльності: теорія, методика, розбір конкретних ситуацій. Під редакцією К. Ковальчук. Центр навчальної літератури, 2019. - 328 с.
3. Аналіз господарської діяльності: теорія, методика, розбір конкретних ситуацій: навчальний посібник [за заг.ред. К. Ковальчук] – К.: «Центр учбової літератури», 2019. – 328 с.
4. Грицаєнко Г. І., Грицаєнко М. І. Аналіз господарської діяльності: навчальний посібник. Мелітополь: Люкс, 2021. 260 с.
5. Економічний аналіз: теорія і практика: навчально методичний посібник [для бакалаврів, магістрів та аспірантів напряму підготовки 051 "Економіка"/ А.В. Рибчук, О.А. Ковенська, Н.М. Антофій, В.І. Покотилова. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. – 220 с.
6. Єпіфанова, І. Ю. Фінансовий аналіз та звітність : електронний практикум комбінованого (локального та мережного) використання [Електронний ресурс] / І. Ю. Єпіфанова, В. В. Джеджула. – 2-ге вид., доп. – Вінниця: ВНТУ, 2022. – 144 с.

7. Захарченко П.В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / П. В. Захарченко, М. П. Грищенко. - Бердянськ : [б. в.], 2018. - 224 с.
8. Кальченко О.М. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / О.М. Кальченко, О.В. Шишкіна. – Чернігів: Видавець Брагинець О.В., 2018. – 524 с.
9. Кальченко О.М., Шишкіна О.В. Фінансовий аналіз:теорія і практика (у схемах і таблицях): навч. посіб. / О.М. Кальченко, О.В. Шишкіна. – Чернігів: Видавець Брагинець О.В., 2019. – 436 с.
10. Ковальчук Н.О. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Н. О. Ковальчук, Л. С. Гаватюк, Н. І. Єрміїчук. - Чернівці : Рута, 2019. - 336 с.
11. Податковий кодекс України із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]/ Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
12. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
13. Тігова Т.М. Аналіз фінансової звітності : Навчальний посібник/ Т.М. Тігова, Л.С., Селіверстова , Т.Б. Процюк – К.: ЦУЛ, 2019. – 268с.
14. Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Полтава: Видавництво ПП «Астрая», 2020. - 434 с.
15. Череп А.В., Гамова О.В., Козачок І.А. Фінансовий аналіз: навч. посіб. – Кондор, 2020. – 268 с.

3.6 Страхування

Теоретичні питання

1. Страхувий захист як важливий засіб економічної безпеки суб'єктів господарювання та життєдіяльності людей.
2. Страхові фонди та форми їх організації.
3. Сутність страхування. Виникнення та етапи історичного розвитку страхування.
4. Функції страхування.
5. Принципи страхування.
6. Роль страхування у розвитку економіки.
7. Класифікація страхування, її наукове та практичне значення.
8. Особливості діяльності страхових компаній по страхуванню життя.
9. Класифікація за об'єктами страхування. Галузі страхування.
10. Класифікація за інвестиційною складовою у договорі страхування.
11. Класифікація за способом розрахунку страхової виплати.
12. Системи страхування та їх характеристика.
13. Характеристика форм проведення страхування.
14. Поняття та види ризиків. Основні характеристики ризику.
15. Ризик менеджмент у страхуванні.
16. Розрахунок тарифних ставок за ризиковими видами страхування.

17. Фактори, що впливають на специфіку організаційної та виробничої структури страхової компанії
18. Організаційна структура страхової компанії.
19. Виробнича структура страхових компаній.
20. Необхідність і призначення державного регулювання страхової діяльності.
21. Страхове законодавство як інструмент регулювання страхової діяльності.
22. Орган нагляду за страховою діяльністю і його функції.
23. Поняття страхового ринку його зміст і структура.
24. Посередники на страховому ринку та їх характеристика.
25. Страховий ринок України та перспективи його розвитку.
26. Страхові об'єднання в Україні та їх функції.
27. Загальна характеристика особового страхування.
28. Страхування життя та його особливості.
29. Страхування від нещасних випадків.
30. Види медичного страхування та їх характеристика.
31. Загальна характеристика майнового страхування.
32. Страхування майна від вогню і ризиків стихійних явищ.
33. Страхування майна від невогневих ризиків.
34. Загальна характеристика страхування відповідальності.
35. Особливості страхування відповідальності.
36. Сутність, роль і основні поняття перестраховування.
37. Методи перестраховування.
38. Форми перестраховування.
39. Особливості грошового обігу страхових компаній.
40. Доходи страховика та їх склад.
41. Витрати страховика та їх склад.
42. Прибуток страховика та особливості оподаткування страхової діяльності.
43. Поняття фінансової надійності страховика та умови її забезпечення.
44. Страхові резерви компаній по ризиковому страхуванню та їх склад.
45. Страхові резерви компаній по страхуванню життя та їх склад.

Типові задачі з дисципліни «Страхування»

Задача 1. Розрахуйте одноразову брутто-ставку для страхувальника-жінки віком 38 років, яка має договір змішаного страхування життя строком на 5 років. Норма дохідності – 9%. Питома вага навантаження в структурі брутто-ставки – 10%.

ТАБЛИЦЯ СМЕРТНОСТІ

Вік x	Чоловіки			Жінки		
	l_x	q_x	d_x	l_x	q_x	d_x
38	88	0,0059	529	94 274	0,00	1
39	88	0,0064	573	94 089	0,00	1
40	87	0,0070	622	93 890	0,00	2
41	87	0,0077	671	93 676	0,00	2
42	86	0,0083	719	93 445	0,00	2
43	85	0,0088	762	93 196	0,00	2
44	85	0,0094	801	92 926	0,00	2
45	84	0,0099	840	92 634	0,00	3
46	83	0,0105	881	92 318	0,00	3
47	82	0,0112	929	91 977	0,00	3
48	81	0,0120	985	91 610	0,00	3
49	80	0,0130	1	91 216	0,00	4
50	79	0,0140	1	90 792	0,00	4
51	78	0,0152	1	90 333	0,00	5
52	77	0,0163	1	89 833	0,00	5
53	75	0,0175	1	89 285	0,00	6
54	74	0,0187	1	88 684	0,00	6

Задача 2. Підприємство виготовляє 3000 верстатів у рік, протягом року 35 верстатів з них виходять з ладу. Страхова компанія уклала 400 договорів по гарантійному обслуговуванню верстатів. Середня страхова сума на один договір – 20 000 грн., середнє страхове відшкодування на один договір – 8000 грн.

Розрахувати:

- 1) ймовірність настання страхового випадку;
- 2) нетто-ставку зі 100 грн. страхової суми;
- 3) брутто-ставку зі 100 грн. страхової суми, якщо витрати страховика на ведення справи складають 12%, а прибуток – 20% брутто-ставки;
- 4) розмір страхових платежів за договором.

Задача 3. При страхуванні ризику недоотримання прибутку від реалізації інвестиційного проекту, середній прибуток від впровадження 3400 тис. грн. інвестицій запланований в розмірі 30%. Фактично отриманий прибуток склав 25%. Коефіцієнт покриття складає 70%. Знайти суму страхового відшкодування, якщо страхування здійснювалось за системою граничної відповідальності.

Задача 4. При страхуванні врожаю зерна використовується система граничної відповідальності. Середній врожай зерна у регіоні за останні п'ять років за статистикою складає 110 ц/га. Фактично отриманий врожай склав 90 ц/га на площі 1000 га. Ціна врожаю за 1 ц складає 500 грн. Коефіцієнт покриття дорівнює 70%. Розрахувати суму страхового відшкодування.

Задача 5. Договором добровільного страхування цивільної відповідальності автовласника встановлено ліміт на один страховий випадок у

розмірі 8000 грн. У результаті страхового випадку нанесена шкода 3 особам: першій – на 5000 грн., другій – на 3500 грн., а третій особі на 1500 грн. Необхідно визначити розмір виплат кожній постраждалій особі.

Задача 6. Автомобіль застрахований на суму 36 тис. грн. фактична вартість його становить 70 тис. грн. Ставка страхового тарифу 3,1%, безумовна франшиза 5%. Необхідно визначити суму страхового відшкодування за системою пропорційної відповідальності та першого ризику, якщо фактичний збиток з настанням страхового випадку склав 8600 грн.

Задача 7. За договором квотного перестраховування перестраховик приймає на свою відповідальність 40% страхової суми за кожним договором страхування майна підприємств, але не більше 32 тис. грн. Цедент уклав договори страхування майна на 64 тис. грн., 75 тис. грн., 86 тис. грн.

Необхідно визначити власну участь цедента та перестраховика у покритті ризиків.

Задача 8. Нетто-премія дорівнює 200 грн., витрати на ведення справи складають 10%, прибуток – 10% бруто ставки. Обчисліть бруто-премію.

Рекомендована література

1. Базилевич В.Д. Страхування: підручник / В.Д. Базилевич. – Київ: Знання, 2018. – 1019 с.
2. Внукова Н.М. Страхування: теорія та практика: навчально-методичний посібник / Н.М. Внукова. – Харків: Бурун Книга, 2018. – 376 с
3. Говорушко Т.А. Страхування: навчальний посібник / Т.А. Говорушко, В.М. Стецюк. – Львів: Магнолія 2018. – 323 с.
4. Журавка О.С. Страхування: навчальний посібник / О.С. Журавка, А.Г. Бухтіарова, О.М. Пахненко. – Суми: Сумський державний університет, 2020. – 350 с.
5. Клапків Ю.М. Ринок страхових послуг: концептуальні засади, технічні інновації та перспективи розвитку: монографія. / Ю.М. Клапків. – Тернопіль: ТНЕУ, 2020. – 568 с.
6. Олійник О.В. Страхування: навч. посібн. / О.В. Олійник, Г.О. Нагаєва, Харків: ХНАУ, 2020. – 252 с.
7. Підкуйко С.І. Актуарна математика: страхування життя : навч. посіб. / С. І. Підкуйко. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2022. – 252 с.
8. Плиса В.Й. Страхування: Підручник, 2-ге вид, виправлене й доповнене / В.Й. Плиса. – Київ: Каравела, 2019. – 512 с.
9. Попова Л.В., Міжнародне страхування: навч. посіб. / Л.В. Попова, М.Г. Марич, М.П. Федешин. – Чернівці: ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2019. – 184 с.
10. Про страхування: Закон України від 08.11.2021 № 1909-IX. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>.
11. Русул Л.В. Ризик-менеджмент у страхуванні: навч. посіб. / Л.В. Русул. – Чернівці: ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2018. – 83 с.

12. Русул Л.В., Страхування: від теорії до практики: навч. посіб. / Л.В. Русул, М.П. Федішин, Н.А. Лаврук. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2018. – 288 с.
13. Сосновська О.О. Страхування: навчальний посібник / О.О. Сосновська. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. – 328 с.
14. Терещенко Т.Є. Страхування (у схемах, таблицях, коментарях): навчальний посібник / Т. Є. Терещенко, Л.О. Заволока, О. Б. Пономарьова. – Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2020. – 221 с.
15. Фисун І.В. Страхування: навчальний посібник / І.В. Фисун. – К.: ЦУЛ, 2018. – 240 с.

Приклад екзаменаційного білету

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Галузь знань	07- Управління та адміністрування
Спеціальність	072 – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
Освітня програма	Фінанси, банківська справа та страхування
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Навчальна дисципліна	Атестаційний комплексний іспит з фаху
Семестр	8

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

1. Сутність банківської системи та її роль в економіці держави
2. Економічна сутність та функції бюджету. Вплив бюджету на соціально-економічні процеси в Україні
3. Сутність та класифікація інвестицій
4. Сутність, функції та місце фінансів підприємств у фінансовій системі
5. Поняття та функції фінансового ринку
6. Страховий захист як важливий засіб економічної безпеки суб'єктів господарювання та життєдіяльності людей.

Задача 1

Вкладник збирається покласти до банку 8 тис. грн. під 16% річних з метою збільшення власних заощаджень до 10 тис. грн. За який період він може це зробити при умові щоквартального нарахування банком складних відсотків?

Задача 2

Вибрати найбільш привабливий інвестиційний проект за показником терміну окупності (PP).

Таблиця – Вихідні дані для розрахунку

Проект	Початкові інвестиції, тис. грн.	Надходження по роках			
		P1	P2	P3	P4
А	390	135	145	150	190
Б	450	185	190	200	210

Норма дисконту складає 15%.

Затверджено на засіданні кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Протокол від «__» _____ 202_ року № ____

Завідувач кафедри

М.В. Дубина